

György Lukács; (13 Nisan 1885- 4 Haziran 1971 Budapeşte) – Macar filozof, estetikçi, edebiyat eleştirmeni, politikacı.

Budapeşte, Berlin ve Heidelberg’de felsefe eğitimi aldı. Hegel ve Marx’ın eserlerini inceledi. Aralarında Karl Mannheim, Karl Polanyi gibi isimlerin de bulunduğu “*Pazar Çerçevesi*” adlı grubun fikrî liderliğini üstlendi. 1918 yılında Macar Komünist Partisi’ne girdi. 1919’da Eğitim ve Kültür Bakanı –halk komiseri – olarak Macar Sovyet Cumhuriyeti’nin kuruluşunda etkin rol aldı.

Macar Sovyet Cumhuriyeti’nin yıkılışından sonra 1919-1929 yılları arasında Viyana’da, 1929-1933 arasında da Berlin’de yaşadı, ama Nazizmin yükselişinden sonra, 1945’e kadar yaşayacağı Moskova’ya geçti. Marx-Engels-Lenin Enstitüsü’nde çalışmaya başladı ve çeşitli dergilerde yazdı.

Sovyet Yazarlar Birliği’nin üyesidir. 1945’te estetik ve felsefe profesörü olarak Budapeşte Üniversitesi’ne döndü.

1949’dan itibaren Macar Bilimler Akademisi üyesidir. 1956’da, Imre Nagy başkanlığındaki hükümet kabinesinde görev aldı.

Başlıca Eserleri: *Ruh ve Biçim*, *Roman Kuramı*, *Tarih ve Sınıf Bilinci*, *Tarihsel Roman*, *Edebiyat Kuramı ve Marksizm*, *Genç Hegel ve Kapitalist Toplumun Sorunları*, *Gerçekçiliğin Tarihi Üzerine*, *Varoluşçuluk mu Marksizm mi*, *Aklın Yıkımı*, *Shelling’den Hitler’e İrrasyonalizmin Yolu*, *Estetiğin Özyapısı*, *Lenin: Lenin’in Düşüncelerinin Karşılıklı İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, *Toplumsal Yaşamın Ontolojisi Üzerine*.

epos

EPOS YAYINLARI– 77
inceleme kitapları– 17

György LUKÁCS
AVRUPA EDEBİYATI ve VAROLUŞÇULUK

Macarcadan Çeviren:
Vural Yıldırım

Rusçadan Çeviren:
Arif Berberoğlu

Derleyen ve Yayına Hazırlayan:
Resul Ekici

Kitaptaki Orijinal Makaleler:
Hölderlin Hyperionja, 1934
Alfred Rozenberg: Estetik natsional-sotsializma, 1934
Forradalomelőtti Oroszország “Emberi komédiája”, 1936
Az ifjú Werther szenvedései, 1936
A százéves Zola, 1944
Jegyzetek a romantikus életfilozófiáról, 1944
Balzac és Stendhal vitája, 1944
Balzac-Stendhal-Zola, 1945
Dosztojevszky, 1946
Tolstoj és a nyugati irodalom, 1946
Egzisztencializmus, 1949
Az elveszet illúziók, 1949

©Epos Yayınları, 2009

© Resul Ekici, 2011

Düzeltili:
Rafet Özen

Kapak Tasarımı:
epos

uygulama: karizma

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Sözkesen Matbaacılık (0.312) 395 21 10
Birinci Basım: Ankara, Şubat 2012

ISBN: 978-975-6790-92-2
Sertifika no: 16468

EPOS YAYINLARI
GMK Bulvarı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21
eposkitap@eposyayinlari.com
www.eposyayinlari.com

György LUKÁCS
AVRUPA EDEBİYATI
ve
VAROLUŞÇULUK

Derleyen: Resul Ekici

Macarcadan Çeviren:
Vural Yıldırım

İçindekiler

1. HÖLDERLİN'İN HYPERİON'U	9
2. ALFRED ROSENBERG: <i>Nasyonal Sosyalizmin Estetisyeni</i>	34
3. GORKİY: Devrim Öncesi Rusya'sının " <i>İnsanlık Komedi</i> sı"	40
4. GENÇ WERTHER'İN ACILARI	82
5. DOSTOYEVSKİY	101
6. YÜZ YAŞINDAKİ ZOLA	120
7. NOVALİS: <i>Romantik Yaşam Felsefesi Üzerine Notlar</i>	134
8. BALZAC İLE STENDHAL'İN TARTIŞMASI	150
9. BALZAC: " <i>Köylüler</i> " – Balzac-Stendhal-Zola	175
10. TOLSTOY ve BATI EDEBİYATI	205
11. VAROLUŞÇULUK	232
1. <i>Yaklaşım Biçimi Olarak Yöntem</i>	232
2. <i>Hiçlik Mitosu</i>	240
3. <i>Fetişize Bir Dünyada Özgürlük ve Özgürlük Fetişi</i>	250
12. BALZAC: <i>Yitik Hayaller</i>	260

“Balzac, yalnızca kendi çağının en önemli tiplerini betimlemekle kalmamış, daha Louis Philip döneminde bir embriyon durumunda olan ve ancak Louis Philip’in ölümünden sonra, III. Napoleon zamanında tümüyle gelişen tipleri de bir peygamber gibi yaratmıştır”

K. Marx

1

HÖLDERLİN'İN *HYPERİON*'U

Hölderlin'in şânı: *O Yunanlıların ozanıdır.*

Eserlerini okuyan herkes onun Yunanlılığının Rönesans'ın ve Aydınlanmanın antik dünya ile ilgili ışınlar saçan ütopyasınıkinden daha koyu ve daha acılarla dolu olduğunu duyumsar. Ancak onun Yunanlılığının ne 19. yüzyılın sıkıcı, içeriksiz, akademik klâsisizmiyle, ne de Nietzsche ve emperyalizmin histerik barbarlığıyla bir ilgisi yoktur. Demek oluyor ki Hölderlin'i anlamanın anahtarı bu Yunanlılık spesifiğini düşünsel olarak kavramaktır.

Marx, büyük Fransız devrimi dönemindeki antik dünyaya saygının toplumsal temelini erişilmez bir açıklıkla sergilemiştir:

“Gerçi burjuva toplumu kahramanlıktan yoksun idi, ama yine de bu toplumun dünyaya gelmesi için kahramanlığa, kurban sunmaya, dehşete, içsavaşa, halkların çatışmasına gereksinimi vardı. Ve de gladyatörleri, savaşlarının burjuva usûlünce sınırlandırılmış içeriğini kendilerince bilinir kılmak için ve tutkularını büyük tarihsel trajedi yüceliklerinde tutabilmek için gereken fikirleri ve sanatsal biçimleri, o kendi kendini uyutma gereçlerini Roma Cumhuriyetinin klâsik anlamda katı geleneklerinde bulmuşlardı.”

Almanya'nın yurttaşların kahramanca ve kahramanca olmayan dönemleri arasındaki geçici tarihteki özel durumu, ülkenin kendisinin gerçek bir burjuva devrimi için henüz hiçbir biçimde olgunlaşmamış olmasından ibarettir; ama en iyi ideologlarının kafasında bu “kendini uyutmaların” kahramanca ateşinin tutuşması gerekiyordu: Canlandırılması düşlenen Robespierre ve Saint-Just

usûlü polis-cumhuriyetinin (kent-cumhuriyeti) kahramanlık çağı-
nın – tam anlamıyla ideolojik olarak ve onu önceleyen bir devrim
olmaksızın kapitalist düzyazıya trajik geçişinin ütopyik bir biçim-
de – gerçekleşmesi gerekiyordu.

Tübingen haphişanesindeki üç genç üniversite öğrencisi,
Fransa'nın devrimci kurtuluşunun büyük günlerini dumanlı ka-
fayla karşıladıkları bir coşkuyla yaşamışlardı. Gençlere özgü coş-
kuyla özgürlük ağacı dikmişler, çevresinde dans etmişler ve bü-
yük özgürlük savaşı ideali için bağlılık yemini etmişlerdi. Bu üç
gencin üçü de – Hegel, Hölderlin, Schelling –, daha sonraki ge-
leşme süreçlerinde Fransa'nın gelişmesine Alman tepkisinin bi-
rer tipik olanağını temsil etmiştir. Schelling'in kariyeri sonuç ola-
rak teslimiyetçi bir tepkiyle, 48 devriminin ön hazırlıklarının ya-
pıldığı dönemde yenilenmiş romantizmin sınırlı bilmesinlercili-
ğiyle (*obscurantism*) yitip gitmiştir. Hegel ve Hölderlin devrim-
ci yeminlerine sadâkatsizlik etmemişlerdir. Ama bu yemini ger-
çeğe dönüştürmek söz konusu olduğunda bunu yorumlamaların-
daki farklılık Almanya'da burjuva devriminin ön hazırlıkları için
tutulabilecek ve tutulması gereken yolları açıkça işaret etmekte-
dir.

Fransız ihtilâli fikirlerinin düşünsel olarak fethi Paris'te Ro-
bespierre'in başı vurulduğunda ve Termidor¹ ve Napoleon dönemi
hayata geçirildiğinde Hegel'de ve Hölderlin'de henüz uzak-
tan yakından olsun sona ermiş değildi. Demek, dünya görüşleri-
nin oluşumu Fransa'da devrimci gelişim sonucu ortaya çıkan dö-
nüşüm temelinde olmalıydı ki gerçekleşebilsin. Termidor'la, an-
ti-dışlamacı kahramanlık biçimin *düzyazısal içeriği* giderek daha
açık bir biçimde ön plana çıktı: Kendi ilerici niteliğiyle ve aynı
zamanda da – ondan ayırt edilmeksizin –, kendi pespayeliğiyle
burjuva toplumu. Ve de Napoleon döneminin değişikliğe uğra-
mış kahramanlık karakteri Alman ideologlarını çözümsüz bir iki-
lemle karşı karşıya getirdi: Napoleon Fransa'sı bir yandan yalnız-

¹ Fransız devrimi takviminde 20 Temmuz-18 Ağustos arasını kapsayan ay (151
veren demektir). 9 Thermidor 1794 (28 Temmuz), karşı devrimci devlet
darbesinin adlandırılış biçimidir. –ç.n.

ca bir devrim toplumunda çiçeğe durabilecek olan ulusal büyüklüğün parlak bir ideali idi, öte yandan da aynı Fransız imperium'u² Almanya'ya en derin ulusal kopukluk ve aşağılanmışlık konumu getirmişti. Almanya'da Napoleon'un fetihlerine karşı yurdu *a la 1793* devrimci bir biçimde savunacak bir burjuva devrimi için gereken nesnel koşullar ortaya çıkmadığı için ulusal kurtuluş ve birleşme – özünde burjuva – devrimci –, arzusunun karşısında çözümsüz bir ikilem vardı ve bunun gerici romantizme yönelmesi gerekecekti. “Fransa'ya karşı sürdürülen her bağımsızlık savaşı gericilikle birleşen bir regenerasyonun³ damgasını taşımaktadır.” (*Marx*).

Ne Hegel, ne de Hölderlin bu romantik gericilik tuzağına düşmedi. Termidor sonrası durumun düşünsel olarak muhasebesi ise tam tersi bir karşıt eylem biçiminde gerçekleşir. Kısaca belirtecek olursak: Hegel Termidor sonrası döneme boyun eğmektedir, burjuva gelişiminin devrimci döneminin kapanışına boyun eğmekte ve felsefesini dünya tarihinin bu yeni dönemecinin anlaşılması üzerine kurmaktadır. Hölderlin, Termidor sonrası gerçekliğiyle uzlaşmaz, o yenilenecek olan polis-cumhuriyetinin eski demokratik idealine bağlı kalır ve bu idealler için henüz ozansal olarak – felsefel olarak bile yerinin olmadığı gerçekliğinin altında kalıp ezilir.

Her iki yol birbiriyle çelişkili bir biçimde burjuva-devrimci düşüncenin Almanya'daki eşitsiz gelişimini yansıtmaktadır.

Ve de gelişmenin bu eşitsizliği – Hegel'in kendisi buna idealistik-ideolojik biçimde “*Akılın kurnazlığı*” demektedir –, her şeyden önce Termidor sonrası gerçekliğe düşünsel uyumu Hegel'i sınıfının ideolojik gelişiminin düşünsel gelişiminin tâ burjuva devrimci düşünce yöntemlerinin proleter devrimciliğine dönüşeceği yere dek götürecek olan o geniş yola çıkarmıştır. (Hegel'in idealist diyalektiğin Marx tarafından materyalist anlamda ayakları üstüne dikilmesi) Hölderlin'in uzlaşmaya yanaşmaması

² Devlet içinde devlet; alt düzey bir kurumun üsttekiler aleyhine olmak üzere egemen olması. –ç.n.

³ Canlanma, yenilenme. –ç.n.

trajik bir çıkmaz sokak olarak kalmıştır: Jakoben dönem ideallerinin kendi haline bırakılmış ozan-Leonidas'ı gibi gürül gürül içeriye akan Termidorianizm Termopil geçidinde bir bilinmezliğin içinde ve ardından da ağıtlar yakılmaksızın şehit olmuştur.

Hegel'de tabîî ki uyum sağlama bir yandan Bern döneminin devrimci cumhuriyetçiliğinden kopuşa gider; Napoleon'a duyulan coşku boyunca ilerleyip anayasal Prusya krallığının sefâletinin düşünsel övgüsüne dek ulaşır. Ama öte yandan – idealist biçimde çarpık ve baş aşağı olsa da –, sivil toplumunun diyalektiğinin düşünsel keşfine ve işlenmesine götürür. Hegel'de İngiliz klâsik politik ekonomisi, dünya tarihinin diyalektik kavramının bir ögesi olarak ilk kez ortaya çıkar ki, bu Hegel için kapitalizmin diyalektiğinin günün diyalektiğinin kendisi olması olgusunun idealistik yansıması, ideolojik biçimdir yalnızca. Jakobenizmin mülkiyet eşitsizliğine karşı savaş düşüncesi, kapitalist düzendeki çelişkilerin Ricardo'ya özgü – sinik anlayışına yer açmak için kapitalist özel mülkiyet toplumunun dengelenmesinden silinir gider. Hegel, Termidorian dönüşümden birkaç yıl sonra “fabrikalar, imalâthaneler ayakta kalmalarını özellikle de bir sınıfın sefâleti üzerine kuruyor”, diyor. “Gerçekleştirilecek bir ideal olarak polis-cumhuriyeti gözden yitiyor. Yunanistan geri getirilemez bir biçimde gözden yitti, hiçbir zaman geri gelmeyecek bir geçmiş olacak”.

Hegel'in uyumunun (*accomodation*) dünya tarihi anlamındaki büyüklüğü özellikle de onun – ve bu konuda onun yanına yalnızca Balzac yerleştirilebilir –, yurttaşların devrimci gelişimini tek bir süreç olarak, devrimci terörün de, Termidor'un ve Napoleon'un da gelişmenin salt kaçınılmaz aşamalarından başka bir şey olmadığını kavramış olmasındadır. Devrimci yurttaşların kahramanlık dönemi – tıpkı antikite gibi –, Hegel'de geri getirilemez bir geçmiş olacaktır, ama öyle bir geçmiş ki günün ilerleme olarak bilinen kahramanlık-dışı düzyazısının oluşturulmasına, kendi ekonomik-toplumsal çelişkileriyle birlikte serpilen burjuva toplumunun oluşturulmasında vazgeçilmez gerekliliği olan bir geçmiş. Prusya-Alman koşullarının sefâletine gösterilen uyumun lekelерinin, idealist diyalektiğin her mistifikasyonunun aynı za-

manda bu kavramı kirlettiğine gelince, bunun dünya tarihi bakımından önemini hiçbir biçimde ortadan kaldıramaz. Bu kavram her türlü lekesiyle birlikte geleceğe doğru giden, materyalist diyalektiğin inşa edilmesine götüren yollardan biridir.

Hölderlin sürekli olarak bu yolun doğru olduğunu kabul etmekten kaçınmıştır. Tabii onun düşüncesi de Termidor sonrası gerçekliğinin eli değmeden kalamamıştır. Çünkü daha olgun bir biçimde birlikte yaşamalarının ve birlikte çalışmalarının ikinci, daha olgun dönemi, tam da Hegel'in Frankfurt dönemi, Termidor dönemci çağına rastlar. Ama Hölderlin için Termidor sonrası gelişme, idealden yaratılmış anlayış anlamına değil de yalnızca Yunanlılarla ilgili asketik (kaçınık – ç.n.) öğelerin terk edilmesi anlamına gelir. Yalnızca Fransız Jakobenlerinin katı Isparta-Roma erdemine karşılık bir örnek olarak Atina'nın dozu artırılmış vurgulanışını bir kenara bırakır. Bundan böyle de cumhuriyetçi olarak kalır. Daha sonraları yazdığı eserlerinde, örneğin "Empedokles"te bile kahramanı kendisine taç sunan Agrigentumialıları şöyle yanıtlar: "Bu çağ artık kralların çağı değil." Ve – tabii ki mistik biçimle –, insanlığın tam bir devrimsel yenilenişi idealini vaaz eder:

“Was euch, der Väter Mund erzahlt, gelehrt,
Gesetz' und Brauch, der alten Götter Namen,
Vergesst es kühn, und hebt, wie neugeborne,
Dis augen auf zur göttlichen Natur!”⁴

Bu doğa Rousseau ile Robespierre'in doğasıdır. İnsanın kendisine yakışan, yeniden doğaya dönüşmüş olan toplumla ve dolayısıyla da doğanın kendisiyle yetkin uyumunu yeniden sağlamak için toplumun dönüştürülmesi üzerine – Hölderlin'in özel mülkiyet sorununu apaçık ele almadığı –, bir düş. Hölderlin'in *Hyperion*'u⁵ bir parça Schiller usûlünce, ama devrimci coşku bakımın-

⁴ Babalarımızın ağzından çıkan sözler size 'gözüpek bir biçimde yasaları ve âdetleri, eski tanrıların adını unutmayı öğretti ve yeniden doğurulan olarak bakışlarınızı doğaya yöneltmeyi!

⁵ *Hüperion* okunur. –ç.n.

dan onu alabildiğine aşarak, “ideal, doğa ne ise odur” diyor. Ve de Yunanlık Hölderlin’in gözündeki işte bir zamanlar canlı gerçeklik, doğa olan bu idealdir. “İnsanlar bir zamanlar çocuksu bir idealden yola çıktılar”, diye sürdürüyor Hyperion, “yeni dünya tarihinin başlangıcı ruhların uyumu olacak”.

Yunanistan’ı Türklerin boyunduruğundan silâh zoruyla kurtarmak için devrimci savaşa giriştiğinde Hyperion’un toplumsal ideali “birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için”dir. Ulusal-devrimci bir kurtuluş savaşı düşüdü, bu ve aynı zamanda da insanlığın özgürlük savaşı olması gerekmektedir; tıpkı o büyük devrim sırasında devrimin kendisinden aşağı yukarı Fransız cumhuriyetinin savaşları sonucu böyle bir şeyin çıkmasını uman radikal düşçüler – örneğin Cloutz Anacharsis –, gibi. Hyperion şunları söylüyor:

“Hiç kimse gelecekteki halkımızı yalnızca bayrağın kendisinden tanımasını; her şeyin gençleşmesi, baştan sona başka olması gerek; sevincin ciddiyetiyle ve her işin neşesiyle dopdolu olması gerek. Ruhun ve tanrıların hiçbir şeyi, en ufak, en sıradan şeyi bile eksik olmasın. Sevgimizin ve nefretimizin ve tüm sesimizin sıradan dünyaya karşısında yabancı olması gerek ve bir tek anın bile bizlere sığ geçmişi yeniden anımsatmaması gerek!”

Demek ki Hölderlin burjuva toplumunun kapitalist sınırlarını, kapitalist çelişkilerini dikkate almıyor. Bu nedenle toplum kuramının mistisizm içinde yitip gitmesi gerekir; tabî gerçek bir toplumsal dönüşüm, gerçek bir insanlık – yenilenişinin arapsaçına benzer önsezisinin mistisizmine. Bu önseziler devrim öncesi ve devrim Fransa’sının kimi düşçülerinin önsezilerinden çok daha ütöpik, çok daha mistiktir. Çünkü kapitalist bir biçimde gelişmiş olan Almanya’da Hölderlin kapitalist ufkun çelişkilerle dolu sınırlanmışlığını aşan toplumsal eğilimlerin filizlerini ve başlangıçlarını bile göremezdi. Onun ütopyası tam anlamıyla ideolojiktir, içinde burjuva toplumunun gelişmesinin sezgisi bir düş gibi burjuva toplumu *ötesi* bir şeyle, insanlığın gerçek kurtuluşu ütopyasıyla birleştiği altın çağın geri geleceği düşü. Hölderlin’in sürekli olarak ve Hyperion’da da özellikle keskin bir biçimde